

До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 02-25 ЮФ
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
за адресою: вул. Іоанна Павла II, 17,
м. Київ, 01042, Україна

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Лашутіна Сергія Олександровича

«Єдність та диференціація трудових відносин працівників прокуратури
України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 – «Право»

Упродовж останніх років прокуратура України перебуває в стані глибоких перетворень, що здійснюються в межах масштабних загальнодержавних реформ. Основна увага при цьому зосереджена на оновленні нормативної бази, адаптації організаційної структури до європейських стандартів, а також на підвищенні рівня професійної етики та відповідальності прокурорських кадрів. Ці трансформації набули особливої значущості в умовах сучасних викликів, серед яких — прагнення до євроінтеграції та необхідність ефективного реагування на виклики, пов'язані з повномасштабною збройною агресією. У таких умовах особливої ваги набуває належне правове регулювання трудових відносин у системі прокуратури, адже саме воно забезпечує функціональну сталість інституції, правовий захист її працівників і водночас — реалізацію публічного інтересу.

Дисертаційне дослідження Сергія Олександровича Лашутіна присвячене саме цьому комплексу проблем і вирізняється влучним вибором теми, ґрунтовним правовим аналізом та чітким акцентом на практичних потребах сучасної правозастосовної діяльності. Дисертант обґрунтовано розглядає специфіку трудових відносин у прокуратурі як важливий фактор належного

функціонування прокуратури та гарантування прав її працівників, поєднуючи два начала – загальнотрудова гарантія і спеціальні вимоги, обумовлені особливим статусом прокуратури. Відповідно, автор справедливо трактує єдність трудового права як основу, що забезпечує рівність базових трудових прав для всіх працівників, і водночас визнає необхідність диференціації – встановлення особливих правил для працівників прокуратури з огляду на їхні функції із захисту правопорядку.

Дисертант переконливо показує, що без належного правового забезпечення трудових відносин неможливо гарантувати ані дотримання прав працівників прокуратури, ані ефективність виконання ними службових обов'язків.

Окремої уваги заслуговує те, що дисертант детально аналізує різні категорії персоналу органів прокуратури – власне прокурорів та інших працівників (державних службовців прокуратури) – і показує, як правове регулювання по-різному підходить до цих категорій. Зокрема, автор акцентує, що вступ на посаду прокурора відбувається на підставі складного юридичного факту, який включає видання акту про призначення та складання Присяги працівника прокуратури. Це є яскравим проявом диференціації: на відміну від пересічних трудових відносин, де достатньо укладення трудового договору, для набуття статусу прокурора закон вимагає додаткових юридичних дій, покликаних гарантувати професійну придатність і вірність обов'язкам. Водночас дисертант підкреслює, що такий особливий порядок не заперечує загальних положень трудового права, адже після виконання спеціальних вимог трудові відносини прокурора все одно ґрунтуються на чинному трудовому законодавстві України. Таким чином, дослідження демонструє тонкий баланс між дотриманням єдності правового статусу працівників та врахуванням специфіки їх публічно-правових функцій.

Проведене дослідження не лише фіксує наявні проблеми правового регулювання, а й пропонує конкретні, практично орієнтовані шляхи їх вирішення – через удосконалення законодавства, уточнення ключових понять і узгодження

норм загального і спеціального права. Це робить роботу цінною не лише для розвитку юридичної науки, а й для практиків – керівників і кадрових служб органів прокуратури, законотворців, фахівців у галузі трудового права та державної служби, які отримують науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації правового регулювання у цій сфері.

Дослідження відзначається виваженням науковим підходом, логічною структурною послідовністю, глибоким аналітичним осмисленням проблематики та чіткою практичною спрямованістю. Автор не обмежується простим описом чинної системи правового регулювання трудових відносин у прокуратурі, а послідовно виявляє її внутрішні суперечності, нормативні прогалини та функціональні дисбаланси, водночас пропонуючи аргументовані й реалістичні шляхи їх подолання. Такий підхід свідчить про зріле бачення досліджуваної теми та прагнення дисертанта зробити внесок не лише в розвиток теорії трудового права, а й у вдосконалення практики правового забезпечення діяльності органів прокуратури. Це є безперечним досягненням автора, яке вигідно відрізняє його роботу від традиційних галузевих досліджень.

Значну увагу в дисертації приділено питанню гарантій трудових прав та соціального захисту працівників прокуратури. Автор послідовно наголошує, що прокурор, вступаючи на посаду, повинен мати належні умови для виконання своєї діяльності – від справедливої оплати праці та забезпечення належних умов служби до додаткових гарантій, пов'язаних із особливостями роботи (наприклад, захист від незаконного звільнення, право на пенсійне забезпечення на пільгових умовах тощо). Водночас дисертант підкреслює і зворотний бік таких гарантій: посилені обов'язки та обмеження, покликані убезпечити публічний інтерес (додержання Присяги, підвищена дисциплінарна відповідальність, заборона страйків, деяких політичних дій тощо). Таким чином, дослідження демонструє міждисциплінарний характер проблематики, охоплюючи як трудове право (питання трудового договору, робочого часу, відпусток, відповідальності), так і елементи публічної служби (особливі кваліфікаційні вимоги, конкурсні процедури, дисциплінарні стягнення, етика поведінки). Подібний підхід

дозволив розглядати систему правового регулювання праці в органах прокуратури не ізольовано, а як комплексний механізм, що має враховувати і потреби працівника, і суспільний запит на ефективну роботу правоохоронних органів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у формулюванні та обґрунтуванні авторських підходів до ряду ключових понять і явищ, що дозволяє по-новому осмислити проблему співвідношення єдності та диференціації в трудовому праві на прикладі органів прокуратури. Дисертант не лише оперує усталеними категоріями юридичної науки, а й пропонує власні концепції, які збагачують науковий дискурс. Зокрема, заслуговують на увагу такі авторські напрацювання:

- «Спеціальна трудова правосуб'єктність працівника прокуратури» – введене автором поняття, яке відображає особливий статус працівників прокуратури як суб'єктів трудового права. Під спеціальною трудовою правосуб'єктністю розуміється здатність працівника прокуратури бути носієм підвищених трудових, правових, соціальних та матеріальних гарантій і одночасно нести підвищену відповідальність у зв'язку зі вступом у особливі (спеціальні) трудові правовідносини. Автор доводить, що ця спеціальна правосуб'єктність формується на основі загальної трудової правосуб'єктності працівника, є її логічним продовженням, а не запереченням, і слугує підґрунтям для подальшого набуття повного службового статусу працівника прокуратури. Така концепція дозволяє чітко визначити межі й зміст особливого правового становища працівників прокуратури.

- Авторське визначення поняття трудових відносин працівників прокуратури. У дисертації запропоновано оригінальну дефініцію цього поняття, що уточнює його зміст із врахуванням особливостей проходження служби в органах прокуратури. Це визначення відображає комплексний характер трудових відносин у прокуратурі, які одночасно підпадають під дію норм трудового законодавства та спеціальних нормативно-правових актів про прокуратуру. Тим самим закладаються теоретичні основи для чіткого

розмежування сфери застосування загального та спеціального законодавства щодо персоналу прокуратури.

- Класифікація диференціації трудового регулювання у прокуратурі. Дисертант вперше здійснив спробу систематизувати прояви диференціації в правовому регулюванні праці працівників прокуратури за різними критеріями. Зокрема, показано, що диференціацію можна умовно розподілити за рівнем спеціалізації (від загальних трудових норм – для всіх працівників, до спеціалізованих – для прокурорів різних рівнів та керівників), за характером правових вимог (додаткові обов'язки, обмеження, особливі процедури) та за стадіями трудових відносин (виникнення, здійснення, припинення). Такий підхід дав змогу виявити, які саме аспекти статусу працівників прокуратури найбільше відрізняють їх від інших найманих працівників, а де діє принцип єдності правового регулювання.

- Аналіз дисциплінарної та матеріальної відповідальності працівників прокуратури. У роботі розкрито особливості притягнення прокурорів та службовців прокуратури до відповідальності за трудові правопорушення. Автор відзначає низку проблем чинного регулювання дисциплінарної відповідальності, зокрема відсутність у законодавстві чіткого визначення поняття «дисциплінарний проступок» для прокурорів, наявність оціночних категорій у визначенні етичних порушень, дублювання деяких видів відповідальності нормами різних галузей (трудового, адміністративного, кримінального права). В результаті проведеного дослідження сформульовано конкретні наукові положення і пропозиції, спрямовані на усунення цих прогалин – наприклад, щодо необхідності законодавчого закріплення дефініцій дисциплінарного проступку і принципів дисциплінарного провадження в органах прокуратури. Окрім того, дисертант дослідив питання матеріальної відповідальності працівників прокуратури, виокремивши загальну матеріальну відповідальність (за шкоду, заподіяну майну органу) та спеціальну регресну відповідальність у разі відшкодування державою шкоди третім особам.

Ці положення мають значний теоретичний та прикладний інтерес, адже раніше питання відповідальності прокурорів у трудовому вимірі не отримували настільки комплексного висвітлення.

Запропоновані в дисертації концепції та висновки мають оригінальний, самостійний характер і засвідчують високий рівень наукового мислення автора. Вони не є запозиченнями з вітчизняного чи зарубіжного наукового обігу, а ґрунтуються на глибокому аналізі чинного законодавства, практики функціонування органів прокуратури, актуальних викликів сьогодення та ретельному опрацюванні сучасної правничої літератури. Сформульовані підходи не лише збагачують категоріально-понятійний апарат науки трудового права та адміністративного права, а й відкривають перспективи для подальших теоретичних досліджень, прикладних розробок і нормотворчих ініціатив у сфері правового регулювання публічної служби та трудових відносин спеціальних категорій працівників.

Дисертант продемонстрував високий рівень володіння сучасною методологією правових досліджень, уміння комплексно застосовувати загальнонаукові та спеціально-юридичні методи. У роботі послідовно використано формально-логічний метод (для аналізу нормативних дефініцій і структури правових норм), порівняльно-правовий (для зіставлення регулювання праці прокурорів у різних правових системах та міжнародних стандартах, зокрема висвітлено досвід окремих європейських країн щодо статусу прокурорів), історико-правовий (для прослідковування еволюції законодавства про прокуратуру та трудового законодавства в цій сфері), системно-структурний та функціональний (що дозволило оцінити взаємозв'язок трудових і адміністративних аспектів статусу працівників прокуратури), а також елементи прогностичного методу (при розробці пропозицій щодо розвитку законодавства). Така багатоаспектна методологія забезпечила всебічне бачення предмета дослідження.

Окремо варто відзначити залучення міжнародно-правових документів і стандартів, що стосуються діяльності прокурорських органів (наприклад,

рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи щодо ролі прокурорів, настанов щодо етики та поведінки працівників прокуратури). Звернення до зарубіжного досвіду правового регулювання (зокрема, автор аналізує моделі організації прокуратури і статусу прокурорів у країнах ЄС та пострадянських державах) надає роботі ширшої компаративної перспективи та дозволяє оцінити українські підходи у світлі кращих практик.

Слід також підкреслити, що у дисертації з високою методологічною культурою використано категоріально-концептуальний апарат. Всі ключові поняття (такі як «трудові відносини працівників прокуратури», «спеціальна трудова правосуб'єктність», «дисциплінарна відповідальність» тощо) застосовуються чітко і послідовно, без термінологічної розмитості. Автор вводить нові терміни лише там, де це дійсно необхідно для відображення специфіки явища, і обов'язково дає їм визначення. Такий підхід сприяє внутрішній логіці дослідження та позитивно позначається на його академічній якості, забезпечуючи цілісність, наукову обґрунтованість і аналітичну глибину роботи.

Практичне значення одержаних результатів виходить далеко за межі теоретичних узагальнень і свідчить про здатність дисертанта мислити в категоріях прикладної юриспруденції. Автор сформулював низку обґрунтованих і потенційно дієвих пропозицій щодо вдосконалення чинного нормативно-правового регулювання трудових відносин у прокуратурі. Зокрема, запропоновано:

- доповнити Закон України «Про прокуратуру» положеннями, які б детально регламентували порядок вступу на посаду прокурора та проходження служби в органах прокуратури. Йдеться про законодавче закріплення того самого «складного юридичного факту» виникнення трудових відносин: визначення процедури призначення на посаду (з урахуванням конкурсу на посади прокурорів, спеціальної перевірки, стажування тощо) та обов'язкового складання Присяги. Впровадження таких норм підвищить правову визначеність

у питаннях прийняття на роботу в прокуратуру та унеможливить обходження встановлених вимог.

- розробити та внести зміни до нормативних актів, що регулюють дисциплінарну відповідальність працівників прокуратури (у тому числі до профільного закону та внутрішніх положень). Пропонується чітко визначити поняття дисциплінарного проступку прокурора, вичерпний перелік дисциплінарних санкцій і підстав для їх застосування, а також процедуру дисциплінарного провадження із забезпеченням принципів справедливості, прозорості та пропорційності. Це дозволить усунути оціночні й суб'єктивні чинники при притягненні прокурорів до відповідальності та підвищити рівень довіри до роботи дисциплінарних органів у прокуратурі.

Зазначені ініціативи мають значний потенціал не лише для імплементації на законодавчому рівні, а й для використання в управлінській практиці. Вони демонструють прагнення автора не лише проаналізувати існуючу ситуацію, а й запропонувати реалістичні правові механізми її покращення, що підвищує прикладну цінність дисертації та її значущість для подальшого реформування сфери правового забезпечення діяльності прокуратури. Варто відзначити, що основні результати дисертації були апробовані через наукові публікації та виступи на конференціях, а деякі з пропозицій автора вже можуть бути використані в процесі підготовки проєктів нормативних актів.

Текст дисертаційного дослідження викладений державною мовою з дотриманням усіх норм академічного стилю. Автор демонструє високий рівень мовної культури та наукової грамотності, що виявляється у логічності побудови речень, ясності та лаконічності викладу думок, а також у коректному використанні правничої термінології. Усі спеціальні терміни вжито відповідно до загальноприйнятих стандартів юридичної науки, що забезпечує необхідний рівень наукової точності й зрозумілості. Стилістика роботи суворо наукова, без відхилень у публіцистику чи надмірну емоційність, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень.

Структура роботи є продуманою та раціонально спроектованою. Дисертація містить вступ, три змістовні розділи основної частини (які, своєю чергою, поділені на підрозділи, що розкривають окремі аспекти теми), висновки та список використаних джерел. Така традиційна композиція – від загального теоретичного блоку до конкретних прикладних питань і узагальнень – забезпечує цілісність і завершеність дослідження. Логічна послідовність викладу матеріалу полегшує його сприйняття та свідчить про вміння автора систематизувати й критично опрацювати великий обсяг нормативного і доктринального матеріалу. Бібліографія роботи налічує майже дві сотні найменувань, що вказує на ґрунтовну джерельну базу дослідження.

Разом з тим вважаємо за доцільне висловити кілька зауважень конструктивного характеру, які, не применшуючи високої наукової цінності дисертації, можуть слугувати орієнтиром для подальших наукових пошуків автора. Зазначені зауваги мають рекомендаційний характер і стосуються переважно можливостей розширення або поглиблення окремих аспектів теми в майбутньому – з огляду на динамічний розвиток суспільних відносин та постійне підвищення вимог до правового регулювання діяльності правоохоронних органів.

По-перше, у подальшій науковій роботі доцільно приділити більше уваги питанням правового регулювання трудових відносин працівників прокуратури в умовах надзвичайних та кризових ситуацій (таких як воєнний стан, надзвичайний стан, масові переміщення населення тощо). Сучасні реалії показали, що органи прокуратури вимушені функціонувати навіть за екстремальних обставин, коли звичні трудові процеси порушено. У дисертації ця проблематика згадується переважно в контексті загальної актуалізації теми, проте вона заслуговує на окремий детальний аналіз. Було б корисно дослідити, як чинне законодавство регулює статус та трудові права прокурорів у разі евакуації прокуратур із зони бойових дій, тимчасової неможливості виконання службових обов'язків окремими працівниками, залучення прокурорів до виконання додаткових завдань у воєнний час тощо. Також варто розглянути

питання гарантій для працівників прокуратури, які виконують свої обов'язки в небезпечних умовах, та можливих компенсацій або особливих режимів роботи для них. Опрацювання таких аспектів дозволило б розробити нові підходи до забезпечення безперервності роботи прокуратури і захисту працівників в умовах форс-мажору. Це, своєю чергою, підвищило б стійкість органів прокуратури та адаптивність правового регулювання їх діяльності до надзвичайних викликів.

По-друге, перспективним напрямом продовження дослідження є подальше теоретико-правове осмислення проблем дисциплінарної відповідальності працівників прокуратури. Автор у дисертації слушно порушує питання про недоліки чинного регулювання дисциплінарних процедур, однак воно потребує глибшого висвітлення. З огляду на особливий статус прокурорів та суспільну вагу їхньої діяльності, надзвичайно важливо досягти оптимального балансу між суворістю дисциплінарної відповідальності і справедливістю її застосування. Доцільно було б у майбутніх працях виробити чіткі критерії класифікації дисциплінарних проступків прокурорів (зокрема, розмежувати етичні порушення і власне трудові проступки), визначити стадії та суб'єктів дисциплінарного провадження, дослідити питання оскарження дисциплінарних стягнень. Окремо заслуговує на увагу ідея гармонізації дисциплінарної відповідальності прокурорів із загальними трудовими нормами: щоб, з одного боку, врахувати специфіку їх статусу (непорушність принципів незалежності, захист професійної честі), а з іншого – забезпечити дотримання фундаментальних трудових прав (наприклад, права на захист від необґрунтованих обвинувачень, права на належну процедуру розгляду). Розробка таких теоретичних засад дисциплінарної відповідальності могла б слугувати основою для подальшого вдосконалення нормативної бази та практики притягнення прокурорів до відповідальності, що, зрештою, підвищить рівень законності та довіри до прокуратури.

Зазначені зауваження мають дискусійний і перспективний характер та жодним чином не знижують загального позитивного враження від роботи. Навпаки, вони відкривають широке поле для подальших теоретичних і

прикладних досліджень, спрямованих на модернізацію правових засад регулювання праці в органах прокуратури в умовах триваючих реформ, євроінтеграційних процесів та сучасних викликів суспільства.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Лашутіна Сергія Олександровича «Єдність та диференціація трудових відносин працівників прокуратури України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам п.п. 6, 7, 8 *Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії*, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, професор,

професор кафедри публічного та приватного права

Східноукраїнського національного університету

ім. В. Даля

Галина ТАТАРЕНКО

Підпис засвідчую

Начальник відділу кадрів

СНУ ім. В. Даля

Ольга КУРТОВА